

Joseph H. Carens
 THE ETHICS
 OF IMMIGRATION

New York (Oxford University Press)
 2013, 364 str.

Imigrace a problémy s ní související jsou jedním z nejdiskutovanějších témat současné politiky. To se však netýká pouze politiky praktické, nýbrž také teoreticko-normativních úvah odehrávajících se na poli současné politické teorie. Jedním z autorů, jenž se imigraci a jejím důsledkům věnuje s maximálním úsilím, je Joseph H. Carens, profesor politické teorie na universitě v Torontu. Autor se uvedeným tématem zabývá nejpозději od roku 1987, kdy vyšel jeho určující článek *Aliens and Citizens: The Case for Open Borders*. Zde přichází s provokativní tezí o potřebě otevřených hranic, které zároveň považuje za predikát politických teorií Johna Rawlse, Roberta Nozicka či utilitaristů: ti všichni dle Carens směřují ke stejným závěrům, když jen těžko ospravedlňují omezení imigrace. Podle Carens by lidé měli mít svobodu v tom opustit zemi svého původu a usadit se kdekoli jinde, přičemž v „nové“ zemi by neměli podléhat jiným omezením práv a svobod

než „standardní“ občané.¹ Tyto a jim podobné teze pak Carens rozvíjí nejen v celé řadě svým dalších článků a monografií, ale také ve své doposud poslední knize *The Ethics of Immigration*.

Jak plyne z názvu, *The Ethics of Immigration* je knihou zabývající se především otázkami imigrace, zásadní význam v ní však hrají také témata občanství či hranic. Carensova kniha je navýsost originálním počinem, jenž v mnohém přesahuje ostatní díla zabývající se politickou teorií. To se projevuje ve vícero aspektech, nejzřetelněji však v tom, že se autor primárně nesoustředí na teoretická východiska, nýbrž na projevy praktické politiky v rámci konkrétního kontextu.² Svou metodu nazývá metodou „od základů“: vychází z aktuálního uspořádání mezinárodního systému a z podoby současných liberálních demokracií, přičemž v potaz bere také jejich oprávnění kontrolovat své hranice. S ohledem na stěžejní téma migrace pak ukazuje, které kroky stávajících liberálně-demokratických režimů jsou morální a které naopak moralitu postrádají (2).³

To lze sledovat například při jeho reflexi politiky občanství. Carens se s ohledem na různý status imigrantů snaží nastínit, kdo dle něj má oprávněný morální nárok na občanská práva,

¹ J. H. Carens, *Aliens and Citizens: The Case for Open Borders*, in: *The Review of Politics*, 49, 1987, str. 251.

² Stěžejní význam kontextu však Carens naznačil již ve svém starším díle *Culture, Citizenship, and Community*, v němž reflektoval zejména Walzera s jeho důrazem na konkrétní aspekty, spíše než na abstraktní principy ideální teorie. Srv. J. H. Carens, *Culture, Citizenship, and Community: A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness*, Oxford 2000, str. 2–88.; srv. M. Walzer, *Spheres of Justice: A Defense of Pluralism and Equality*, New York 1983.

³ Čísla v závorkách odkazují na strany recenzované knihy.

přestože mu tato práva nemusejí být v rámci stávajícího systému garantována. Autor zmiňuje jednak občanské právo vznikající narozením, které by mělo náležet nejen dětem občanů dané politické komunity, ale také dětem imigrantů, kteří však sami občanskými právy nedisponují – morální nároky těchto dětí jsou totiž podle něho stejné jako nároky dětí občanů. Carens v této souvislosti tvrdí, že negarantovat občanská práva dětem usazených (a legálních) imigrantů, která se narodila v daném státě, by bylo nespravedlivé ze stejných důvodů, jako by to bylo nespravedlivé v případě dětí občanů (31). Vedle toho však Carens podotýká, že stejný morální nárok na občanství mají děti imigrantů, které se sice narodily v jiné zemi, ale v době, kdy do nové země přišly, byly stále nízkého věku. Jejich vztah k nové zemi je totiž podle něho stejný jako vztah těch, kdo se v ní narodily.

Carens sice připouští, že se podstatně liší občanské nároky dětí a imigrantů, kteří do země přišli až v dospělosti, přesto však zmiňuje dva zásadní morální argumenty, které zakládají nároky také u nich. Jde jednak o podmínku demokratické legitimacy, jednak o tzv. sociální členství:

Princip demokratické legitimacy se vyjadřuje v morálních nárocích, které dospělí imigranti vůči danému státu mají – každý, kdo se musí řídit principy politické komunity, by totiž dle Carens měl mít zároveň právo podílet se na jejím chodu (50). Jakékoli účelové vyloučení, doprovázené navíc arbitrárními kritérii, tak není v souladu s demokracií a popírá zároveň tzv. demokratický étos vtělený do principu, podle něhož nesmí být nikdo, právě

s odkazem na taková nahodilá kritéria, znevýhodňován. Demokracie musí být naopak dle Carens s to zaručit právo na indiferenci, tedy právo svobodně projevovat svou identitu, bez nutnosti podřít se domněle dominantním normám (76).

Ještě zásadnější význam, vzhledem k nárokům dospělých imigrantů, hraje teorie sociálního členství, které dle Carens přispívá nejen k našemu pochopení etiky migrace, nýbrž také demokracie a práv obecně (162). Carens toto členství vysvětluje tak, že již pouhé „žití“ v dané společnosti a vazby na společnost činí někoho jejím členem – život v takové společnosti poskytuje člověku základní formativní rámce, přičemž právě na nich závisí veškeré jeho volby. V této souvislosti pak upozorňuje, že charakter sociálního členství vede přirozeně k tomu, že se faktickou součástí společnosti, a tedy jejími členy, mohou stát také lidé nedisponující občanstvím. I proto Carens podotýká, že morální nároky lidí ve skutečnosti nevznikají až spolu s občanstvím, nýbrž právě již na základě sociálního členství (160).

Význam teorie sociálního členství však dle Carens nehraje roli pouze vzhledem k migrantům a jejich dětem, ale také vzhledem k pracovníkům disponujícím v dané zemi povolením k pobytu a povolením pracovním. Totiž vedle toho, že demokratické státy musí těmto pracovníkům garantovat během doby jejich pobytu většinu práv, jimiž disponují občané (159), musí také – v případě, že jim umožní se v zemi usadit, a budovat tak své sociální členství – přijmout fakt, že čím déle lidé v zemi žijí, tím silnější morální nároky vůči ní mají, a to včetně

nároku na to v zemi zůstat. Podobný předpoklad pak Carens dokonce užívá i v případě ilegálních migrantů, tedy v případě těch, kdo se na území daného státu nacházejí bez veřejné autorizace. I jejich nároky tak dle Carens plynou z pouhé skutečnosti, že žijí na území daného státu a formují si v něm své sociální vazby (150).

Až v návaznosti na reflexi konkrétního politického uspořádání se Carens při svém metodickém postupu „od základů“ konečně dostává také k teoretickým aspektům otázky migrace. Při tomto přechodu je pravděpodobně nejvýznamnějším krokem to, že zatímco v první části byl autor ochoten přijmout stávající charakter systému a pouze revidovat jeho moralitu, ve druhé, tedy v teoretické části se naopak ospravedlnitelnost stávajícího systému snaží zpochybnit, a to včetně předpokladu, že státy mají mít oprávnění kontrolovat migraci a uzavírat hranice.

Problém, jakým způsobem jsou v současnosti uzavírány hranice, autor nejdříve probírá s ohledem na téma uprchlictví, jehož reflexe v oblasti politické teorie započala už v návaznosti na holocaust, kdy mnoho Židů bylo řadou demokratických států odmítnuto a posláno zpět do nacistického Německa (193). S ohledem na tuto zkušenost autor navrhuje provádět základní test, který by podle něj měly při zacházení s uprchlíky aplikovat všechny demokratické státy. Jde o to zodpovědět si otázku, k čemu by dané kroky vedly, kdyby byly uplatňovány vůči Židům prchajícím před Hitlerem. Žádná odpověď dle Carens není ospravedlnitelná, vede-li k závěru, že by bylo možné Židům upřít vstup (194).

Po reflexi uprchlictví a uprchlického režimu obecně se Carens konečně dostává k tezi o otevřených hranicích, přičemž uvádí několik zásadních argumentů, které mají tuto tezi podpořit. Jde například o poukaz na to, že neexistuje skutečně přirozený sociální řád, který by nepodléhal revizi. Stávající instituce a praxe tak sice mají svůj význam, to však neznamená, že se nemohou měnit (226). Vedle možnosti revize společenského řádu pak Carens zmiňuje také důležitý předpoklad demokracie, kterým je vzájemná rovnost lidských bytostí. Tvrdí, že hlavní příčinou toho, proč k masové migraci dochází, jsou velké nerovnosti mezi bohatými a chudými státy, kdy právě chudoba je hlavním důvodem vedoucím lidí k migraci. Dále Carens hovoří o významu svobody, přičemž zdůrazňuje, že jakékoli její omezení si žádá ospravedlnění (226). V této souvislosti zmiňuje zejména svobodu pohybu, kterou považuje za stěžejní zájem člověka a také za základní lidské právo přispívající k individuální autonomii. Kontrolovaná migrace a uzavírání hranic ze strany státu pak dle Carens narušuje a omezuje právě toto základní lidské právo. Jinak řečeno, v režimu státní kontroly hranic jsou lidé zásadně omezeni ve své svobodě, přičemž toto omezení musí být v souladu s demokratickými principy ospravedlněno. Dle Carens však stát toto omezení (mimo pohyb kriminálních či teroristů) ospravedlnit nemůže.

S odkazem na zmíněné argumenty je tak zřejmé, že Carensova představa otevřených hranic má mít důsledky sahající za téma migrace. Otevřené hranice dle něj mají potenciál (vy)řešit také otázky spravedlnosti, neboť prá-

vě toto opatření podle autora přispěje k redukci mezinárodních ekonomických nerovností tím, že umožní lidem v chudých státech přejít do bohatých zemí (252). To, že je migrace zásadně spojena s nerovností ve světě, pak Carens dokazuje tím, že pokud by docházelo k náležité redistribuci bohatství, důvodů k migraci by zásadně ubylo (267). I proto tvrdí, že by svoboda pohybu napříč hranicemi měla být považována za základní lidské právo, s tím, že restriktce, které nyní státy na svobodu pohybu napříč státy uvalují, jsou nekompatibilní s demokratickými hodnotami (254). Odmítnutí vstupu do země je totiž projevem nátlakové moci, která musí být na základě demokratických principů ospravedlněna osobě, vůči níž je vykonávána. To však stát jednostranným uzavřením hranic popírá. Z toho Carens vyvozuje, že zatímco uzavřené hranice a státem kontrolovaná migrace neospravedlnitelně zasahují do lidské svobody, otevřené hranice jí naopak umožňují. Pokud by tedy svět měl být spravedlivý, byl by to svět s otevřenými hranicemi (287).

To však neznamená, že by Carens vystupoval proti státu nebo že by odmítal jeho morální hodnotu. Na rozdíl od jiných kosmopolitů totiž zdůrazňuje, že vztahy v rámci zakotvené politické komunity mají svou důležitost, přičemž přijímá, že lidé mají vůči členům svých komunit zvláštní odpovědnost. Členství v takové komunitě má podle Carensa zásadní morální význam, a i kdyby byly hranice otevřené, odpovědnost státu na jeho teritoriu by tím dle něj

nebyla eliminována. Nic z toho však nevede k tomu, že by stát měl právo jednostranně vylučovat nečleny dané politické komunity. Jinak řečeno, to, že lidé mají odpovědnost vůči členům vlastního státu, podle Carensa neznamená, že mají právo zamezovat ostatním do této komunity vstoupit (257).

Carens uchopuje téma imigrace v *The Ethics of Immigration* pravděpodobně nejucelněji, v mnohém však jde o rozvinutí úvah, které představil dříve. Vedle již zmíněného článku *Aliens and Citizens: The Case for Open Borders* lze uvést zejména monografie *Culture, Citizenship, and Community* či *Immigrants and the Right to Stay*. V první z nich Carens sice trvá na potřebě otevřenosti vůči imigraci, již zde však zdůrazňuje význam kontextuálního přístupu, přičemž se soustřeďuje zejména na roli kultury a identity v rámci spravedlivých občanských a politických komunit. Tvrdí, že závazek k principům liberální demokracie je v souladu s požadavkem veřejného uznání a s podporou odlišných kultur a identit. Jedním ze stěžejních argumentů *Immigrants and the Right to Stay* je potom fakt, že stát sice má právo kontrolovat své hranice, nejedná se však o právo absolutní. Již zde Carens hovoří o významu sociálního členství, které zakládá morální nárok imigrantů na to v dané zemi zůstat.

Ač je Carens bezpochyby jedním z hlavních proponentů svobodné migrace, práv imigrantů a otevřených hranic, rozhodně není proponentem jediným.⁴ Vedle něj lze zmínit napří-

⁴ Navíc je třeba podotknout, že se celá debata o otevřených hranicích a jejich významu odehrává na pozadí obecnějšího sporu mezi kosmopolity a obhájci státu jako zakotvené politické komunity.

klad Bruce Ackermana, který hovoří o přirozeném právu na imigraci. Ackerman předkládá distributivní argument, podle něhož mají všichni, kdo splňují dialogické a behaviorální podmínky,⁵ nepodmíněné právo, aby byli uznáni jako plnohodnotní členové liberálního státu.⁶ Dle Ackermana lze imigraci omezit, pouze pokud je ve hře ochrana samých liberálních předpokladů umožňujících naplnění zmíněných podmínek.⁷

Kromě Ackermana se pak tématem zabývá také Phillip Cole. Ten v samostatných textech nebo v debatě s Wellmanem argumentuje podobně jako Ackerman: tvrdí, že lidé mají mít universální morální právo na migraci, anebo, jinými slovy, státy nemají morální právo unilaterálně zavřít hrani-

ce. Coleho stěžejní teze pak spočívá v tom, že nátlaková moc státu vždy zahrnuje dva subjekty – jde jednak o vlastní členy státu, jednak o nečleny usilující o inkluzi.⁸ Vzhledem k tomu, že zákony státu a jejich nátlaková moc se dotýkají i cizinců, kteří chtějí do země vstoupit, měli by také oni v souladu s Colem disponovat hlasem při rozhodování o uplatnění této moci.⁹

Totožný argument v současnosti používá také Arash Abizadeh, který stejně jako Cole tvrdí, že demokratické principy jsou neslučitelné se státním právem na jednostranné zamezení vstupu cizincům – nátlak ze strany státu je tak neospravedlivitelný, pokud není demokraticky vysvětlen všem, jichž se týká.¹⁰

⁵ Ackerman charakterizuje své pojetí liberalismu prostřednictvím dialogu – definujícího rozložení mocenských vztahů –, jenž je určován třemi stěžejními principy: racionalitou, konzistentností a neutralitou. Princip racionality říká, že každý, jehož mocenská legitimita je zpochybňována, musí racionálně vysvětlit, proč je toto zpochybnění mylné. Druhý princip vyžaduje, aby byl jedinec při ospravedlňování svých mocenských požadavků konzistentní. Princip neutrality pak vyjadřuje tvrzení, že jedinec nemůže v rámci svého mocenského působení tvrdit, že jeho koncepce dobra je lepší než koncepce jeho spoluobčanů, respektive že je jim on sám nadřazen (B. Ackerman, *Social Justice in the Liberal State*, New Haven 1980, str. 3–7). Tyto předpoklady dialogického vztahu mezi jednotlivci pak podle Ackermana charakterizují liberální stát – ten tedy existuje pouze tehdy, může-li být stávající rozložení mocenských vztahů mezi individui ospravedlněno skrze dialog, v němž jsou respektovány naznačené principy.

⁶ B. Ackerman, *Social Justice in the Liberal State*, str. 88; R. Pevnick, *Immigration and the Constraints of Justice: Between Open Borders and Absolute Sovereignty*, Cambridge 2011, str. 112.

⁷ M. Bagaric – H. Boyd – J. Dimopoulos – S. Tongue – J. Vrachnas, *Migration and Refugee Law in Australia: Cases and Commentary*, New York 2007, str. 13.

⁸ P. Cole, *Philosophies of Exclusion*, Edinburgh 2000, str. 186.

⁹ Srv. Ch. H. Wellman – P. Cole, *Debating the Ethics of Immigration: Is There a Right to Exclude?*, Oxford 2011.

¹⁰ A. Abizadeh, *Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders*, in: *Political Theory*, 36, 1, 2008, str. 27–65; D. Miller, *Why Immigration Controls Are Not Coercive: A Reply to Arash Abizadeh*, in: *Political Theory*, 38, 2010, str. 111–120.

Zajímavý vklad do diskuse přináší také Chandran Kukathas, jenž zpochybňuje stávající představu o roli státu a jeho přirozenosti, která předpokládá, že je stát oprávněn regulovat pohyb lidí ve jménu vlastního sebeurčení. Stát totiž podle Kukathase není přirozeným útvarem formovaným kolektivními snahami lidí, nýbrž mnohem spíše produktem konfliktů mezi soupeřícími politickými elitami.¹¹ Michael Dummett vedle toho tvrdí, že by všechny státy měly uznat význam morálního principu otevřených hranic umožňujících lidem nejen svobodně vstoupit, ale také se usadit.¹² Podobně jako Carens pak upozorňuje, že otevřené hranice navíc přispívají k distributivní spravedlnosti, k maximalizaci celkové produktivity a zejména k ochraně individuálních práv na svobodný pohyb. Právě význam svobody pohybu pak reflektuje také Darrel Moellendorf, který zdůrazňuje, že restriktivní politika vůči imigraci je pregnantním porušením této svobody.¹⁴

Jak je zřejmé z výše řečeného, Carensova kniha nabízí řadu provokativních tvrzení vedoucích ke stěžejní tezi o potřebě otevřených hranic. Přesto se však nelze zprvu nezaměřit na specifickou strukturu Carensova textu. Jak již bylo naznačeno, Carens volí jako metodu tzv. dialektiku „od základů“, jejímž východiskem není teorie, nýbrž

konkrétní skutečnost, tedy reálné politické uspořádání a jeho problémy (9). Carens tak nejdříve pracuje s premisou stávajícího mezinárodního řádu tvořeného suverénními státy, což zahrnuje i fakt, že tyto státy disponují právem uzavírat své hranice. Až v druhé části se pak Carens dostává k teorii, na jejímž základě se snaží původně zmíněné předpoklady zpochybnit s tím, že státní kontrola hranic a imigrace je v rozporu s fundamentálními demokratickými principy. Ač sám Carens tvrdí, že obě části knihy na sobě nejsou nutně závislé, že jsou pouze komplementární, lze o této komplementaritě pochybovat. David Miller – s odkazem na pojem *Das Adam-Smith-Problem* – dokonce naznačuje, že Carensova kniha vede k tzv. *Das CarensProblem*. Miller se vymezuje zejména proti tomu, že by principy, jež Carens předkládá v první části knihy, kde akceptuje kontrolu migrace ze strany státu, byly zcela v souladu s obhajobou otevřených hranic předkládanou v části druhé.¹⁵

Přestože jsou rozdíly v pojetí ideální a neideální teorie do značné míry pochopitelné – a lze také souhlasit se zdůvodněním, proč tyto rozdíly vznikají –, je skutečně možné se ptát, nakolik je Carensovo předvedení obou těchto teorií opravdu komplementární.¹⁶ Pozastavit se lze u toho, zda a jak je možné, aby autor na jedné

¹¹ Ch. Kukathas, *Why Open Borders?*, in: *Ethical Perspectives*, 19, 2012, str. 649–675.

¹² M. Dummett, *On Immigration and Refugees*, New York 2001, str. 80.

¹³ R. Pevnick, *Immigration and the Constraints of Justice: Between Open Borders and Absolute Sovereignty*, str. 79.

¹⁴ D. Moellendorf, *Cosmopolitan Justice*, Boulder 2002, str. 62.

¹⁵ D. Miller, *Das Carensproblem*, in: *Political Theory*, 43, 2015, str. 387–388.

¹⁶ Srv. J. Rawls, *Teorie spravedlnosti*, přel. K. Berka, Praha 1995.

straně akceptoval stávající podobu liberálně-demokratického státu a pouze „poupravil“ některé jeho politiky, přitom se však na druhé straně vůči němu vymezoval a fakticky ho považoval za nespravedlivý, neboť spravedlivý liberálně-demokratický stát je podle něj pouze ten, jenž má otevřené hranice. Zcela konkrétně se tento rozpor promítá do Carensovy reflexe týkající se občanství. Totiž zatímco v první části knihy Carens význam občanství akceptuje, a dokonce jej považuje za stěžejní, když poukazuje na to, že garance občanství imigrantům je nutnou podmínkou liberálně-demokratického státu, v druhé části se naopak proti občanství vymezuje, přičemž podotýká, že je pouze ekvivalentem feudálních privilegií získaných na základě principu dědičnosti (226).¹⁷

I přes tyto bezpochyby relevantní výtky se však zdá, že nekomplementarita není hlavním problémem knihy – naopak, jak bude ukázáno, Carensovi se nakonec povedlo obě části knihy precizně propojit. Problémem je mnohem spíše zamlčený kořen jeho úvah, který ve skutečnosti nemůže tkvět, jak tvrdí Carens, v představě konkrétní politické komunity, nýbrž ve fundamentálnějším principu.

Předně je třeba zvážit Carensovo pojetí stěžejního systému, na něž kontinuálně odkazuje, tedy jeho pojetí

liberální demokracie, a zejména pak pojmy, jimiž uchopuje její principy. Carens předem jasně podotýká, že mu nejde o to předložit vlastní obecnou teorii demokracie. Tvrdí, že mnoho kvalitních teorií demokracie již vzniklo (teorie Millova, Rawlsova či Habermasova), a proto není z jeho pohledu přínosné přicházet s teorií novou, která by podle něj navíc nebyla zdaleka tak kvalitní jako teorie již existující. Jeho záměrem je proto vytvořit mnohem spíše jakýsi překrývající se konsenzus morálních principů, který by reflektoval nejenom již existující teorie, nýbrž také zohledňoval názory běžných lidí žijících v konkrétních demokratických společnostech (9). Fakt, že Carens nepředkládá vlastní teorii demokracie, však nemusí být považován za problém, problematické může být spíše pojetí (liberální) demokracie, s nímž v návaznosti na existující teorie pracuje.

Ač je obtížné nalézt jednotnou definici (liberální) demokracie,¹⁸ lze tvrdit, že jejím hlavním principem, zrcadlícím se mimo jiné právě v teoriích, k nimž sám Carens odkazuje, je především zakotvená politická komunita, lid a jeho suverenita.¹⁹ Totéž platí také v rámci reálných kontextů existujících demokratických společností. Sám Carens tyto předpoklady explicitně uznává, a to když napříč svými díly,²⁰

¹⁷ Srv. J. H. Carens, *Aliens and Citizens: The Case for Open Borders*, str. 252.

¹⁸ Srv. D. Walsh, *The Growth of the Liberal Soul*, Columbia 1997.

¹⁹ Srv. J. Rawls, *Teorie spravedlnosti*; J. Habermas, *Boje o uznání v demokratickém právním státě*, in: Ch. Taylor, *Multikulturalismus: zkoumání politiky uznání*, přel. A. Bakešová a kol., Praha 2001, str. 129; J. S. Mill, *Utilitarismus*, přel. K. Šprunk, Praha 2011, str. 83–92.; J. J. Rousseau, *O společenské smlouvě, neboli O zásadách státního práva*, přel. J. Veselá, Dobrá Voda 2002, str. 25.

²⁰ Zejména v *Culture, Citizenship, and Community*.

i v *The Ethics of Immigration*, klade zásadní důraz na princip politické komunity, jež dokonce považuje za východisko svých úvah – tím se zároveň snaží vymezit vůči některým proudům kosmopolitismu, které význam státu příliš nereflktují nebo jej přinejmenším opomíjejí.²¹ Důraz na hodnotu politické komunity a důsledky z její existence plynoucí navíc Carens neopouští ani při obhajobě otevřených hranic. Přestože pak tvrdí, že by stát měl mít otevřené hranice a že by měl zároveň umožnit svobodnou migraci, uznává, že i v tomto systému mají lidé, jakožto členové konkrétní politické komunity, vůči sobě zvláštní odpovědnost (spoluobčané tedy mají být těmi, jejichž potřebám a zájmům náleží primární význam).

I přes uznání hodnoty státu však Carens velmi specificky interpretuje podobu demokratických principů, jež mají takový stát formovat. Vedle již naznačeného totiž podotýká, že nic z toho neznamena, že bychom byli oprávněni zabráňovat ostatním lidem vstoupit do naší komunity. Dle Carens totiž nemůžeme prosazovat zájmy členů vlastní politické komunity a přitom porušovat základní lidská práva ostatních, tj. těch, kdo (ještě) členy nejsou (275). Ač tedy Carens zdánlivě uznává důležitost zakotvené politické komunity a s ní se pojících specifických závazků, které vůči sobě členové takové komunity mají, existují podle něj specifická práva (svobody), která by měla platit globálně, přičemž

nejde pouze o práva obecná, jako je právo na život, jež musí demokratické státy dodržovat bez ohledu na příslušnost jedince. Carens tak tvrdí, že globálním právem by měla být také například svoboda pohybu, nyní omezena suverennitou jednotlivých států. Důvody, proč má mít člověk možnost svobodného pohybu uvnitř státu, jsou totiž podle Carens stejné jako důvody, proč má mít možnost pohybu napříč státy. Nedává tedy smysl omezit tuto svobodu pouze na zakotvenou politickou komunitu.²² V návaznosti na potřebu otevřených hranic pak dodává, že by demokratický stát měl být zároveň jednoznačně otevřený vůči migraci a začleňování nově přichozích, přičemž nesmí vylučovat ty, kdo si na jeho území vytvořili společenské vazby a sociální členství. Těmto lidem by měl stát naopak zaručovat právo na indiferenci, tedy možnost svobodně projevat svou identitu, a to bez toho, aby bylo jejich povinností podřídit se dominantním společenským normám daného státu (76). Miller v této souvislosti – a v přímé reakci na Carensovu knihu – hovoří o tzv. povinném multikulturalismu: nejenže by tak národní identita měla být otevřená k migraci, měla by se zároveň vyvarovat kroků, které by ji problematizovaly.²³ Jinak řečeno, demokratický stát by měl přistoupit k pozitivnímu uznání imigrantů, jež by zahrnovalo uznání jejich identity, přičemž tato identita by byla zahrnuta zároveň v identitě národní (83).

²¹ M. C. Nussbaum – J. Cohen, *For Love of Country?*, Boston 2002, str. 4–9.

²² Srv. D. Moellendorf, *Cosmopolitan Justice*, str. 62.

²³ D. Miller, *Das Carensproblem*, str. 390.

Při zohlednění naznačených atributů, jimiž Carens *de facto* podmiňuje charakter demokratického státu – tj. důsledky plynoucí z vytvoření sociálního členství, jako je například potřeba pozitivního uznání v zemi usazených imigrantů a jejich identity, ale také nutnost globální svobody pohybu a otevřených hranic –, se lze legitimně tázat, jaký skutečný význam pro Carensu politická komunita má a zejména jakou podobu má podle něho její lid. Pokud totiž předpokládáme posun ke globální svobodě pohybu (migrace) a nutnou inkluzivitu národní identity, Carensův lid se musí svou podobou lišit od toho současného.

Odpověď na otázku týkající se Carensova pojetí lidu lze nalézt při důslednější analýze jeho teze o sociálním členství, kterým autor nevysvětluje pouze charakter vazeb mezi lidmi obývajícími území daného státu a jejich morální nároky vůči takovému státu, ale právě také podobu demokratického lidu samotného. Carens ve své teorii sociálního členství zdůrazňuje, že tím, co zakládá morální nároky, je doba „žítí“ na území konkrétního státu, jehož důsledkem je vznik sociálních vazeb, přičemž nemá jít pouze o nároky regulérních občanů státu, nýbrž také těch, kdo občanstvím nedisponují (typicky jde o imigranty). Ač se tak může zdát, že sociální vazby, jakožto důsledek „žítí“ v komunitě, jsou pro Carensu nutnou podmínkou sociálního členství, a tedy i morálních nároků z něj plynoucích, ukazuje se, že podle něho k nabytí takového členství ve skutečnosti stačí pouze fakt „žítí“

(tj. není nutné, aby se ustavily sociální vazby). Carens tedy uznává morální nároky také u těch, kdo na daném území žijí, aniž by si tu však vytvořili sociální vazby. Zcela konkrétně pak zmiňuje příklad imigranta-trosečníka, kdy i ten, ač fakticky bez reálných vazeb na danou společnost, podle něho disponuje morálními nároky, včetně nároků občanských.²⁴

Pokud však lze vzniku sociálního členství a nároků z něj plynoucích dosáhnout již na základě pouhého „žítí“, pak můžeme tvrdit, že Carensův lid je již v první části knihy, kde autor sociální členství obhazuje, nutně velmi nevymezený, neboť do něj přirozeně patří také celá řada těch, kdo sice nejsou občany, kdo však na základě svého „žítí“ ve státě vůči němu disponují silnými morálními nároky. Jinými slovy, již zde je součástí takového lidu v podstatě každý, kdo po určitou dobu žije na území daného státu. Stejný charakter pak má Carensův lid také v druhé části knihy, ve které je podmínka „žítí“ navíc doplněna požadavkem globálního práva na svobodný pohyb a otevření hranic. Je tak zřejmé, že Carensova koncepce lidu je napříč knihou – mimo jiné v důsledku jeho pojetí migrace, kterou sama politická obec nemůže ovlivnit – vysoce fluidní, a do značné míry globální. Přestože se tedy lze pozastavit nad (ne)komplementaritou Carensova díla, kdy se zdá, že autor v rámci příslušných částí knihy nahlíží na pojem občanství odlišně, je patrné, že při posunu v úvaze občanství dále k samotnému jeho subjektu, tedy k lidu, Carensovo dílo

²⁴ Tamt., str. 168.

vnitřně komplementární skutečně je. Ačkoli totiž Carens v první části zdánlivě akceptuje důležitost občanství, to je již v této části navázáno na globální pojetí lidu, jež činí občanské nároky v podstatě nezávislémi na vůli dané politické komunity.

Tím však narážíme na hlavní problém Carensova textu. Z řečeného totiž plyne, že jelikož sociální členství vzniká na základě samostatné podmínky „žítí“, nemůže být ve skutečnosti vázáno na konkrétní politickou komunitu, jak bylo původně naznačeno v první části knihy. Jinak řečeno, vzhledem ke Carensovu důrazu na pouhou skutečnost „žítí“ je zřejmé, že morální nároky z tohoto „žítí“ plynoucí musejí vznikat nezávisle na konkrétní komunitě: závisí na pouhém faktu, že někdo pobývá v dané společnosti, což však sama politická komunita není s to ovlivnit. Carensova teorie sociálního členství tak musí být vázána na jiný, mnohem fundamentálnější kořen. Tím jsou, jak naznačuje také Abizadeh, pravděpodobně principy obecných lidských práv, tedy práv směřujících ke všem lidem, bez ohledu na jejich příslušenství k danému státu.²⁵ Avšak právě tím, že se Carensovým východiskem ukazují být globální lidská práva nezávislá na partikulární politické komunitě, stává se značně nesrozumitelným nejen jeho

zdůrazňování role státu a zvláštní odpovědnosti, již vůči sobě mají mít jeho občané, nýbrž také sama jeho struktura stavěná „od základů“, důrazem na niž chce autor vzdorovat abstraktnosti ideálních teorií minimálně zohledňujících kontext a faktické společenské uspořádání.

Jak jsme zmínili výše, Carens téma svobodné migrace a otevřených hranic nastolil již v osmdesátých letech minulého století, přitom však platí, že dosud se v oblasti praktické politiky nenašel nikdo, kdo by se jeho ideály snažil aktivně prosazovat.²⁶ Vzhledem k současným náladám ve společnosti je zřejmé, že trendy postupují spíše opačným směrem. To ale neznamená, že by Carensovy teze byly nesprávné, či dokonce mylné. Nelze sice říci, zda, případně kdy, nastane doba možného uskutečnění jeho návrhů, je však třeba si všimnout, že to, co dnes považujeme za přirozené, a proto také za správné, může v budoucnosti získat zcela odlišnou podobu. Za pozornost zde stojí Carensovo tvrzení, že v minulosti lidé považovali za přirozené a správné také otroctví, rasismus či jiné formy diskriminace, tedy formy společenského uspořádání, z nichž některé jsou dnes dokonce trestné (229).²⁷

Sylvie Bláhová

²⁵ A. Abizadeh, *The Rights of Migrants and the Protection of Fundamental Human Interests: On Carens's Ethics of Immigration*, in: *Political Theory*, 43, 2015, str. 382.

²⁶ Samozřejmě mimo pokusy v rámci Evropské unie, které však rozhodně nemají globální podobu.

²⁷ Text byl zpracován v rámci projektu Grantové agentury České republiky (kód GA16-13980S).